

Béchara RAI

Suživot kršćana i muslimana u Libanonu

Iskustvo i svjedočenje vjernosti Kristu i Njegovu poslanju

U organizaciji "Meeting per l'amicizia fra i popoli", od 24. do 30. kolovoza 1997., u Riminiju (Italija) su se održavale razne konferencije i susreti, pod geslom: "I starac reče: 'Uistinu, sve je dobro i veličanstveno jer sve je istina'" - riječi uzete iz romana Braća Karamazovi F. Dostojevskog. U sklopu tog Meetinga, 28. kolovoza 1997., održana je i konferencija na kojoj se raspravljalo o suživotu između kršćana i muslimana. Osim vrhbosanskog nadbiskupa kard. Vinke Puljića, gost je konferencije bio i mons. B.chara Rai, maronitski biskup iz Jbeil-Byblosa u Libanonu i tajnik Izvanredne biskupske sinode (za Libanon). Ovdje donosimo hrvatski prijevod njegovog govora s te konferencije.

Uvod

Zaključujući misnim slavljem posebno zasjedanje biskupske sinode za Libanon (Bazilika sv. Petra, 14. prosinca 1995.), papa je Ivan Pavao II. u propovijedi rekao:

"Draga braćo i sestre u Libanonu, vaši su se preci nalazili u mnoštvu koje je okruživalo Isusa kako bi čuli njegovu poruku. Noge Otkupitelja svijeta hodale su vašom zemljom, njegove su se oči divile njezinoj ljepoti. Neka njegov pogled pun ljubavi prati sve u vašoj zemlji koja je posvećena Spasiteljevim hodom" (2 AAS 88 (1996), 716).

Imajući u vidu taj povijesni temelj, u post-sinodalnoj apostolskoj pobudnici *Nova nada za Libanon*, rimski Prvosvećenik tvrdi da "kršćanstvo brzo postade bitni dio libanonske kulture, danas bogate mnogovrsnim religioznim tradicijama" (br. 1). U Libanonu se nalazi šest katoličkih zajednica (patrijarhalne: Maroniti, Grci melkiti, Armenci katolici, Sirci katolici i Kaldejci, te Apostolski vikarijat za Latine). Tu su prisutne i šest kršćanskih nekatoličkih zajednica (patrijarhalne ortodoksne crkve: Grci pravoslavci, Armenci, Sirci i Kopti, te jedna protestantska zajednica). Ostale četiri muslimanske zajednice (Sunniti, Shiiti, Druzi i Alawiti) sači-

njavaju drugu važnu stranu libanonske populacije. Postoji također i jedna židovska zajednica.

Crkva je u Libanonu, kao i u drugim zemljama Istoka, ustanovljena u prva tri stoljeća, i imala je tri glavne crkvene metropole, u: Jeruzalemu, Antiohiji i Aleksandriji. Navijestila je univerzalno spasenje svima, koristeći se različitim jezicima i postojećim kulturama, prilagođavajući im se čudesnom brzinom, na taj način da je ubrzo postala bitni dio u različitim kulturama (Conseil des Patriarches Catholiques d'Orient: *Mysrère de l'Eglise*, Noel 1996, br. 5-7).

Aktualne vjerske zajednice koje priznaje libanonska država, ustanovljene su ovim kronološkim redom:

U 7. st. Maroniti, koji su došli kao misionari iz sjeverne Sirije gdje su oformirani uz grob sv. Marona i u poznatom manastiru sv. Marona na rubu Oronta, nastanili su se na sjeveru Libanona, a potom su se raširili na sav libanonski teritorij.

U 8. st. Shiiti, koji su došli iz Perzije, nastanili su se u primorskim krajevima.

U 11. st. Druzi, koji su došli iz Egipta, gdje su i nastali, a raspršeni u Siriji i Palestini, nastanili su se na jugu Libanona.

U 13. st. su se pojavili Melkiti monofiziti i Jakobiti (danas Sirci pravoslavci) i Nosairi (danas Alawiti).

U 14. st. Sunniti, premješteni iz sjeverne Sirije, nastanili su se između Bejruta i Tripolia.

U 18. st. su se pojavile ostale kršćanske zajednice: katoličke, pravoslavne i protestantske.

U tom socijalno-religioznom spletu, Crkva u Libanonu prikazuje svoje iskustvo i svjedočenje Krista i Njegova poslanja, kako slijedi.

I. Iskustvo

Suživot između kršćana i muslimana u Libanonu

Dijalog i suradnja

Suživot u Libanonu obilježava tako Libanon da ga razlikuje od svih ostalih zemalja Srednjeg Istoka, kao i od zemalja Zapada. On je okarakteriziran dijalogom i suradnjom na četiri razine, istaknute i u post-sinodalnoj apostolskoj pobudnici *Nova nada za Libanon* (br. 90-93).

a) *Na razini svakodnevnog života*: Suživot se očituje u radu, u školi, u obitelji i u društvenom životu. Ustvari, socijalni splet "polisa" je interkomunitarni unatoč nekim aglomeratima jedne

konfesionalne većine. Libanonsko društvo je poznavalo i poznaje različite inicijative solidarnosti.

b) *Na religioznoj razini:* Kršćani i muslimani otkrivaju uzajamno religioznu baštinu svake skupine, zahvaljujući iskustvu svakodnevnog života međusobno se poštivaju, raspoznaju i priznaju veličinu duhovnih istraživanja svake skupine.

c) *Na kulturnoj razini:* Kršćani i muslimani doprinose danas, kao u prošlosti, stvaranju zajedničke kulture i nastoje je usavršiti. Riječ je o arapskoj kulturi kojoj su kršćani Libanona uvelike doprinijeli. Ona je u temeljima njihova suživota i suradnje. Ta je arapska kultura u Libanonu obogaćena drugim starodrevnim kulturama, kao što su grčka, latinska, sirijska, i drugim suvremenim kulturama, kao armenskom, francuskom i engleskom, koje su sastavni dio službenog odgojnog sustava Libanona.

d) *Na političkoj razini:* Iz pluralizma kultura i religija, proizašla je u Libanonu civilizacija suživota, slobode, konsenzualne demokracije, otvaranja kulturama i religijama, dakle civilizacija različitosti u jedinstvu. U tome se sastoji politički sustav Libanona. Riječ je o sustavu što ga sveti otac Ivan Pavao II. naziva "primjer za Istok kao i za Zapad" (*Apostolsko pismo svim biskupima Katoličke Crkve*, 7. rujna 1989).

Naime, dok je u zemljama Srednjeg Istoka politički sustav teokratski ili muslimanski u arapskim zemljama, ili židovski u Izraelu, i dok je na Zapadu na snazi laicistički sustav s jasnim i potpunim odvajanjem religije od politike, u Libanonu je politički sustav između toga dvoga. To je civilni sustav s dvjema karakterističnim oznakama:

1) *Libanonska formula:* prema kojoj kršćani i muslimani sudjeluju u vlasti i javnoj upravi ravnopravno, ali ne na temelju stranačke pripadnosti, jer sve su stranke vjerske, već na temelju svoje religiozne i vjerske pripadnosti (članovi 9. i 95. Libanonskog ustava).

2) *Personalni statut:* prema kojem civilna vlast priznaje religioznim autoritetima sudsku, pravnu i zakonodavnu autonomiju u materiji personalnog statuta, tj.: ženidba i njezini građanski učinci, adaptacija, religiozna dobra i dobrotvorna utemeljenja, oporuke i nasljedstva. Država priznaje različita vjerska zakonodavstva pod uvjetom da nisu u suprotnosti s Ustavom i ne remete javni red.

Islam kao politički sustav

Razlog je takvom činjeničnom stanju islam, koji nije samo religija, on je i politički sustav. Zbog toga musliman ne tolerira da njime upravlja nemusliman (ili nevjernik). Otud i libanonski sustav predstavničkog sudjelovanja kršćana i muslimana u vlasti i

javnoj upravi, u jednakosti i ravnopravnosti, uvažavajući demografsko stanje. S obzirom na personalnost statuta, ona je logična posljedica triju temeljnih načela, na kojima je utemeljen "muslimanski narod" (Al-Umma), tj.:

1. Bog je poglavar i zakonodavac muslimanskog naroda (dakle Kuran je počelo zakonodavstva, vlast je u ruci muslimana, islam je državna religija. To je teokratski sustav).

2. Opsluživanje zakona nije samo građanska dužnost, nego je i religiozna obveza.

3. Osobnost prava je vezana uz religiju. Muslimanski zakon *Sharia* je jedinstven za sve muslimane, bez razlike o kojoj je zemlji, vladi i rasi riječ. Muslimanski zakon nije vezan uz pojam teritorijalnosti.

Iz ta tri temeljna načela islama izvode se tri zaključka:

a. svakom njegova religija, tj. njegov zakon: *cuius religio eius lex*;

b. na jednom području toliko ima zakona koliko je odobrenih religija;

c. svaka "nacija", jer ima vlastite zakone, rješavat će po tim zakonima sporna pitanja svojih članova.

Libanonski sustav

Kršćani i muslimani Libanona mogli su stvoriti sustav javnog života, utemeljen na principu "različitosti u jedinstvu", interkomunitarne socijalno-političke strukture, javne slobode, pluralizma kultura, konsenzualne a ne brojne demokracije, te otvorenosti Istoku i Zapadu. Kršćani su se odrekli laicističkog političkog sustava Zapada radi poštivanja tankočutnosti muslimana, a ovi su se odrekli, unatoč nekim suprotnim glasovima, teokratskog političkog sustava arapskih i muslimanskih zemalja, radi zdravog suživota s kršćanima. Iz toga je rezultirao gore opisani srednji građanski sustav.

Takav politički sustav ne može tolerirati diktatorski režim, niti totalitarni, niti onaj "s jednom bojom", kao ni onaj u kojem vlada samo jedna stranka. On je, prema Ivanu Pavlu II. "poruka za Istok kao i za Zapad", u smislu da je uzor rješavanja triju velikih međunarodnih kontroverzija:

a. kontroverzija koja se odnosi na djelotvornost i stabilnost sistema podjele vlasti

b. kontroverzija koja se odnosi na vjerojatnost međureligijskog dijaloga

c. kontroverzija glede položaja malih nacija u današnjem međunarodnom sustavu.

Sa sigurnošću možemo reći da su kršćani Libanona pioniri takvog političkog sustava, zahvaljujući civilizaciji evanđelja i njegovoj inkulturaciji u libanonskom društvu. U tom smislu Ivan Pavao II. napisao 1. svibnja 1984., u svom apostolskom pismu svim biskupima Katoličke Crkve, naime da "je razvoj kršćanstva u Libanonu uvjet prisutnosti kršćanskih manjina na Srednjem Istoku".

Nažalost, libanonsko iskustvo se suočava danas s valom islamizacije vlasti, državnih institucija i zemlje, potpomognuta regionalnom i međunarodnom politikom koja prisiljava Libanon da i dalje ostane u stanju rata i unutrašnjih podijeljenosti, pod utiskom "izraelske okupacije jednog dijela juga Libanona, aktualne ekonomske krize u zemlji, prisutnosti nelibanonskih vojnih snaga na terenu, do kraja neriješenog problema izbjeglica, opasnosti ekstremizma i utiska nekih da su uskraćeni u svojim pravima", kako izvještava postsinodalna apostolska pobudnica *Nova nada za Libanon* (br. 17).

II. Svjedočanstvo

Svjedočenje Krista i njegova poslanja, što ga kršćani daju u Libanonu, doprinosi inkulturaciji evanđelja u libanonskom društvu na trima razinama: religioznoj, političkoj i socijalnoj.

Na religioznoj razini: Budući da je libanonsko društvo interkomunitarno, kršćani i muslimani se susreću: u školi gdje muslimani katkada pohađaju katehezu; u gradovima i selima gdje muslimani, u pojedinim zgodama, slušaju kršćanske propovijedi; i naposljetku na radnom mjestu gdje muslimani stječu religiozne običaje kršćana.

Na političko-kulturalnoj razini: Inkulturacija se evanđelja očituje u vladi javnih sloboda, konsenzualne demokracije, kulturalnog i religioznog dijaloga, temeljnih ljudskih prava, vrijednosti ljudske osobe, prava svakoga da sudjeluje u izgradnji društva.

Na socijalnoj razini: Služba ljubavi i razvoja ljudske osobe temelji se na principu solidarnosti, međuovisnosti i univerzalnog određenja zemaljskih dobara, te stoga iz nje nitko nije isključen radi svoje religiozne pripadnosti. Štoviše, socijalno ustrojstvo Crkve ima u svojim programima i službu ljubavi u muslimanskim sredinama.

Svjedočenja Krista i njegova poslanja uključuje slijedeće bitne elemente: svjedočenje evanđelja, zauzimanje za vrijednosti Kraljevstva, borba za slobodu i promicanje čovjeka, međureligijski dijalog, inkulturacija, izmjena iskustava Boga. Sve je usredotočeno na naviještanje Isusa Krista za život svijeta. Crkva u Libano-

nu proglašava svim sredstvima i bez ikakvih teškoća, na razini propovijedanja u crkvama, kateheza u privatnim i državnim školama, sredstava društvenog priopćavanja, upriličenih susreta, usmeno i u pisanoj formi, da je u Isusu Kristu, Božjem Sinu koji je postao čovjekom, umrlom i uskrslom, ponuđeno spasenje svakom čovjeku, kao dar milosti i milosrđa.

Poteškoće

Potrebno je istaći i to da su odnosi između kršćana i muslimana u Libanonu bili teški u različitim prilikama; oni su i danas pomućeni radi nekih neshvaćanja pothranjivanih bolnim sjećanjima: predrasude koje imaju svoj korijen u različitom načinu razmišljanja, nedostatak međusobnog povjerenja i buđenje raznih oblika ekstremizma. Njihov suživot, kroz dugi niz stoljeća, nije poznao pravi pravcati građanski rat, već sukobe i konflikte opravdani unutarnjim građanskim problemima i izmanipulirani od strane vanjskih lokalnih i internacionalnih političkih moći, kao što je to slučaj danas s ratovima koji su započeli 1975. i nastavljeni su na Jugu Libanona oružjem, i u cijelom Libanonu postojanom ekonomsko-političkom krizom, kao i povredom triju sastavnih dijelova nacije: teritorijalna cjelovitost, suverenost i nezavisnost.

Izazovi

Budući da je Libanon integralni dio arapskog svijeta, s obzirom na arapsku kulturu, izvor i sudbinu arapskog svijeta, kršćani Libanona se susreću s istim izazovima na koje nailaze kršćani arapskih zemalja, i koji na njih utječu. Te je izazove analizirao Jean-Pierre Valognes u svojoj knjizi *Vie et Mort des chrétiens d'Orient*, Fayard 1994., pogl. IV, str. 149-195. Ovdje ih iznosim vrlo sažeto.

A. Unutarnje slabosti kršćana

1. *Demografska evolucija*: 12 milijuna kršćana živi zajedno sa 150 milijuna muslimana.
2. *Socijalne promjene* s nepovoljnim posljedicama za kršćane što ih prisiljavaju da emigriraju u druge zemlje.
3. *Konzervativizam* i nedostatak adaptacije suvremenim izazovima.
4. *Rasipanje* i unutarnje podjele kao posljedica antičkih shizmi.
5. *Nesloge*, pomanjkanje solidarnosti i nedostatak zajedničke strategije naspram regionalnih problema.

B. Odnosi s islamom

Iako se islam pokazuje u različitim obličjima, unatoč tome on ima konstantna obilježja na način da se postavlja problem uključivanja kršćana (u društveni i politički život) u svim zemljama s muslimanskom većinom.

1. *Islam i svjetovnost*: I dok se kršćani nadaju da će imati bolju budućnost ukoliko razvoj laicizacije prođe u muslimansko društvo, islam po svojoj naravi pravi prepreku takvoj evoluciji.

2. *Islam i ljudska prava*: Ta su prava, za muslimane, podređena islamskom zakonu, Sunni, i Kuranu, radi čega se, u samoj biti, razlikuju od Opće deklaracije: u biti je Opće deklaracije da je volja naroda temelj autoriteta državnih vlasti, dok je u biti Islamske deklaracije da se javni poslovi određuju nakon uzajamne konzultacije vjernika stručno osposobljenih da sudjeluju u donošenju odluke koja je spojiva sa zakonom. Takvo pravilo posve isključuje nemuslimane iz političkog života.

3. *Islam i napredak*: Islam je nesposoban prilagoditi se modernim pravcima. Na probleme koje nameće ljudska realnost, šarolika i evolutivna, on neće moći dati zadovoljavajuće odgovore, jer božanska narav propisa Kurana i Sunne zabranjuje svaku promjenu i svako kritičko tumačenje.

4. *Islam i kršćani*: Islam gaji viziju kršćana, bilo religioznu, bilo političku, posve različitu od stvarnosti.

Na teološkoj razini ima zato pet razmimoilaženja: politeizam radi dogme o Presvetom Trojstvu; krivotvorenje Svetog Pisma kako ne bi sadržavalo ime Muhameda, posljednjeg proroka; nijekanje Spasiteljeva božanstva, odnosno negiranje njegova utjelovljenja, razapinjanja i uskrsnuća; neprihvatanje otkupljenja po Isusovu križu; Crkva je ljudska zajednica, a ne Mistično Tijelo Kristovo.

Na političkoj razini muslimani vide u kršćanima nasljednike križara i zapadnih kolonijalista.

5. *Islamski fundamentalizam*: fenomen fundamentalizma proglašava da islamski zakon (Sunna, Sharia), tj. onaj kompleks koji sadrži: Kuran (izričaj božje riječi predan Muhamedu), Hadith (prijepis kazivanja koja prenose riječi ili djela proroka i njegovih suradnika) i Ijtihad (srednjovjekovno tumačenje zakona), jest najbolji sustav za organiziranje ljudskog društva; stoga bi taj sustav morao upravljati svijetom.

C. Politika država arapskog svijeta

Ta politika počiva na trima stvarnostima:

- primat principa arapstva ("arapski" je sinonim za "muslimanski")

- proces islamizacije prava, otud i države
- upravna praksa na temelju religiozne pripadnosti.

D. Vanjski utjecaji

Kršćani Libanona, kao i kršćani u zemljama Srednjeg Istoka, snažno osjećaju utjecaje vanjskih sila. Naime, radi ekonomskih i stratejskih razloga Srednji Istok budi zainteresiranost i zavist inozemnih sila: raspolaže velikim dijelom svjetskih rezervi nafte i ima bitnu ulogu u energetsom snabdijevanju Zapada.

I danas, unatoč nestanku tenzije Istok - Zapad, Srednji Istok ostaje zatvoren u nekom stanju otuđenja i pokazuje se nesposobnim iznaći slobodu kako bi sam riješio svoje probleme.

Razlozi su takvom činjeničnom stanju stvaranje židovske države Izraela, kao i dugotrajna susljedna arapsko-izraelska kriza, a napose podjele koje razdiru arapske zemlje: nedostatak nacionalne povezanosti, umjetni karakter granica, pomanjkanje legitimnosti vlada, teritorijalni sukobi, ambicije regionalnog liderstva, unitaristički zanosi...

Zaključak

Apostolska pobudnica *Nova nada za Libanon* naznačuje pravce za bogati i dugotrajni suživota između kršćana i muslimana Libanona, što će biti model za one u drugim zemljama:

1. S obzirom na konstruktivni dijalog i međusobno prepoznavanje, kršćani i muslimani Libanona, unatoč znatnih religioznih razlika, smatraju se, i jedni i drugi, dionicima izgradnje zemlje; razaznaju prije svega ono što ih ujedinjuje u jedan narod, ponovno bude želju za jačanjem dogovora i međusobne suradnje, osnivaju instance za susrete kako bi se međusobno bolje upoznali, te kako bi zajedno bili korisni domovini (br. 14).

2. Kako bi obnovili domovinu, kršćani i muslimani u Libanonu moraju: prihvatiti se dijaloga koji će posvema poštivati tankoćutnost osoba i različitih zajednica (br. 90), jedni drugima praštati, prekinuti s nesuglasicama i neprijateljstvima te promijeniti mentalitet, kako bi razvili bratstvo i solidarnost (br. 89).

3. Služeći se dijalogom što obilježava libanonsko društvo, kršćani i muslimani Libanona promiču suživot u duhu otvorenosti i suradnje, koji je nužan kako bi se svatko mogao ostvariti, slobodno birajući ono što mu nalaže ispravna savjest (br. 92).

4. Kako bi sagradili zajedničko obitavalište, kršćani i muslimani Libanona su pozvani sagraditi pravedni politički i socijalni sustav, koji poštuje osobe i različite prisutne tendencije. Svaka

skupina treba voditi računa o potrebama i legitimnih težnjama drugih skupina, štoviše treba voditi računa o zajedničkom dobru cjelokupne nacionalne obitelji (br. 94). Potrebno je načiniti pravednu raspodjelu odgovornosti u krilu nacije, kako bi svi mogli staviti vlastite talente i sposobnosti u službu braće, te osjetiti da imaju specifičnog udjela u izgradnji domovine, prema principu supsidijarnosti (br. 95).

5. Zahvaljujući činima praštanja i suradnje, kršćani i muslimani stvaraju preduvjete kako bi se sagradio i preživio demokratski Libanon, otvoren drugima, u dijalogu s kulturama i religijama, sposoban osigurati svim svojim članovima dostojnu i slobodnu egzistenciju. Samo se pod tim uvjetima izgrađuje pravna država, a nikako silom (br. 98).

6. Nikakva duhovna zajednica ne može živjeti u Libanonu, ukoliko nije priznata, ukoliko se nalazi u nesigurnim uvjetima, te ukoliko nema mogućnosti punog sudjelovanja u životu nacije. Tada su njezini članovi na iskušenju otići i potražiti u drugim zemljama srdačniju klimu i ono što može osigurati uzdržavanje njih i njihovih obitelji (br. 121).

7. Kršćani Libanona su pozvani održati i učvrstiti svoje veze solidarnosti s arapskim svijetom, te promatrati svoje uklapanje u arapsku kulturu, kojoj su mnogo doprinijeli, kao privilegiranu priliku voditi, u harmoniji s ostalim kršćanima arapskih zemalja, autentični i temeljiti dijalog s vjernicima islama. Osim toga, dijalog i suradnja između kršćana i muslimana u Libanonu može doprinijeti tome da i u drugim zemljama započne isti proces (br. 93).

Tako će se ostvariti želja Ivana Pavla II., izražena na koncu navedene Apostolske pobudnice: "Onda, Libanon će se moći potpuno obnoviti; odgovorit će svome pozivu da bude svjetlo narodima pokrajine i znak mira što dolazi od Boga. Na taj način, Crkva u toj zemlji bit će na radost svome Gospodinu" (br. 125).

*S talijanskog preveo
Marinko Perhović*